

FASWIRI HA LUGHA YA SHIMAORE YA MUTEKELEZEO WA SHI ULEMENGU WA ZIHAKI ZA MWANADAMU (HAKI-L-ADAMI)

DARBADJI (MUKADDIMA)

Ha uwafiki amba mukubalio wa sheo wahuswiana na watru piya wapanga udjama wa shi binadamu, na wa zihaki zao zilio sawa wala kazitriliha rahani, urendreha de musingi wa unafasi, na wa haki, na wa amani hari mwa lidunia ;

Ha uwafiki amba muharalio na mupuzisio wa zihaki za mwanadamu zitsongesha mufanyishio wa zitrendrwa za shi ukatili zikao amba zitsotso fikira ya unadamu, arudi mujilio wa ulemengu ukao amba ziumbe binadamu watsokana nafasi ya ulagua na ya uamini, amba wapukamana na trisidzo na usikini, basi mujilio uwo utrangiziwa mauri de mataradjio mabole kabisa ya mwanadamu ;

Ha uwafiki amba irendreha muhimu zihaki za mwanadamu zihafadhwiwe na sirikali ya haki ile pare mwanadamu asulazimishihe, ha udzidailia, arumie shombo ndziro ya uwana kinyume na upeu, na unyonyozi ;

Ha uwafiki amba irendreha muhimu mutrilio-shime wa mwendreleombeli wa mingiliano ya shi uwandzani baina ya matwaifa ;

Ha uwafiki amba hari mwa sharia-musingi, umati wa Uvhumoja wa Matwaifa watrangaza ha mara yangina iimani yao hari mwa zihaki musingi za mwanadamu, hari mwa usheo na uutru wa ubinadamu, hari mwa usawa wa zihaki za watrubaba na watrumama, esa wadzitayarisha ha uvhendzelea maendeleo ya shi udjama, esa wadzitayarisha wajau ha utria ndziani masharutwi mema ya ueshi hari mwa unafasi mbole kabisa ;

Ha uwafiki amba zi Daula Wanashama zirenge wahadi ya utria ndziani, mastaha ya shi ulemengu na ya kweli ya zihaki za ubinadamu na zinafasi musingi ; na zinu, ha mushirikiano na Kungumanyo ya Uvhumoja wa Matwaifa ;

Ha uwafiki amba fikira ya shi udjama ya zihaki zinu na zinafasi zinu ya muhimu kabisa ha urenga miadi inu namna yastahiki ;

Libaraza djimla lisutrangaza Mutekelezeo wa shi Ulemengu uhusu Zihaki za Mwanadamu (Haki-l-Adami) mauri de mataradjio ya djama yakusudiwa na umati piya na matwaifa piya, ile pare watru piya na zidjanibu zotsi za imudjitamaa, walio amba wana mutekelezeo unu fikirani, wafanye djitihadi, ha ndzia za musomo na za malezi, ya uendresa mbeli mastaha ya zihaki zinu na zinafasi zinu, na ha utria ndziani, ha urenga satua zendrao na uengedzeka hari mwa mukabala wa shi tsiju au wa shi ulemengu, mukubalio na mutrilio-ndziani wa shi ulemengu tsena wa kweli, neka mengoni mwa wakazi wa ziDaula Wanashama wawo ha wawo, au mengoni mwa wakazi wa ziardwi zilio utsini mwa imahakama yao.

Kanuni ya handra

Wanadamu piya udzalwa huru tsena sawa ha ufahari na ha haki. Na wawo wana akili na hisi, esa ilazimu wadzivhinge na wanyao ha fikira ya unanya.

Kanuni ya vhili

Kula mutru atsojua apare faida ya zihaki piya na ya zinafasi piya zadhukurulwa hari mwa mutekelezeo unu, bila tafauti itsokao yotsi, hususwani ya kabila, ya range ya

mwili, ya utrubaba au utrumama, ya lugha, ya dini, ya mafikira ya shi siasa au mafikira itsokao yotsi yahusu aswili ya shi tsiju au ya shi udjama, ya utadjiri, ya mudzalio au heli itsokao yotsi.

Arudi, kavhutsofanyishiha tafauti itsokao yotsi yawashiha hari mwa upandre wa shi siasa, wa shi mahakama, au wa shi ulemengu wa itsi au wa iardhwi ya mutru vhahanu alawa, na itsi inu au ardwi inu itsojua ike amba ya huru, au itawaliwa na tsi yangina, au kaidzishindri au ilio hari mwa mupaka itsokao yotsi ya ufalume.

Kanuni ya raru

Kula mutru ana haki ya uēshi, ya ukana unafasi na ya uka hari mwa amani ya utru wahe.

Kanuni ya nne

Kavhusi mutru atsolazimishiwawo ake murumwa au hari mwa urumwa. Namna yotsi itsokao, urumwa na ufanya biashara ya warumwa zibalidziwa.

Kanuni ya tsano

Kavhusi mutru atsopatsiwawo zitriko, wala udziro au maendreleo mbovu, maendreleo tsi ya shi binadamu au ya udili.

Kanuni ya sita

Kula mutru ana haki ya mukuḃalio wa utru wahe ha ndzia ya shi mahakama, vhahanu votsi vhutsokao.

Kanuni ya saba

Wanadamu piyawo sawa mbeli na isharia, esa wana haki bila tafauti itsokao yotsi hari mwa muhafadhwio wa isharia. Wanadamu piya wana haki ya uka hari mwa hifadhwio ha usawa kinyume na kula ubanguzi utsoendrao kinyume na Mutekelezeo unu, esa kinyume tsena na kula mutsotseo wa ubanguzi mauri unu.

Kanuni ya nane

Kula mutru ana haki ya ukana hadja ya kusudi mbeli na hukuma ya tsiju iliona furswa ya uka kinyume na zitrendrwa zendrao kinyume na zihaki musingi zikao amba zikubaliwa na sharia musingi au na isharia wiyo wiyo.

Kanuni ya shendra

Kavhusi mutru atsoziwawo, au atsobaliwawo shivani au atolwe muji bila uḃunga ihaki.

Kanuni ya kumi

Kula mutru ana haki, ha usawa wa kusudi, ya uka amba mataradjio yahe yavhulikiwe ha uādilifu, ama trengweni, na mahakama ilio huru bila Na mahakama yanu yatsorenga āzima neka ḃe ha zahe na farudwi zahe, neka ḃe ha haki yalawa na kula tuhuma hari mwa trongo yapatana na mahakama yendrao kinyume na mutru.

Kanuni ya kumi na moja

Kula mutru atuhumulwa na shitrendrwa ya peu, waye uhasibilwa amba karendra

trongo pindri kavhwaparhwana dalili ya dhuluma yahe ha haki mbeli na hukuma ya shi trengwe ikao amba kula zana muhimu za umudifaĩ ziyakinishiha.

Kavhusi mutru atsofungwawo ha tasafabu ya zitrendrwa au trongo zapuzisiwa, zikao amba zaka zafanyishiha kazaka zahasibilwa mauri za peu ulawana na haki ya shi tsiju au ya shi ulemengu. Wajau, mutru katsoremwa shengwe ndziro raha na iyo ikao amba ika itrilwa ndziani wakati shitrendrwa ya peu yafanyishiha.

Kanuni ya kumi na mbili

Kavhusi mutru atsotundwao bila haki hari mwa maesha yahe ya kula suku, au hari mwa udjama wahe, au hari mwa makazi yahe, au tsena hari mwa mafarua yahe, wala atsokanao madhwara hari mwa usheo wahe, na hari mwa mujilihano wahe. Kula mwanadamu ana haki ya waye ukingiwa na isharia kinyume na utunduzi unu au madhwara yanu.

Kanuni ya kumi na traru

Kula mutru ana haki ya waye uendra na urudi ha nafasi na utsahua makazi yahe moni na Daula.

Kula mutru ana haki ya ulawa hari mwa kula tsi, ata shingani de itsi yahe, tsena uregea hari mwa itsi yahe.

Kanuni ya kumi na nne

Mbeli na ĩzara, kula mutru ana haki ya waye uzunguha vhahanu vhwa ubamia, esa apare faida ya muƚamilio hari mwa tsi yangina.

Ihaki inu kaitsojua yarumilwa hari mwa mukabala wa mashitaka yaketsi ha kasidi amba musingi wayo uwashiha ha shitrendrwa ndziro kabisa ulawana na sharia djimla au ha mitsakandro kinyume na makswada na zingidzo za Uvhumoja wa Matwaifa.

Kanuni ya kumi na tsano

Kula mwanadamu ana haki ya ukana uraĩa.

Kavhusi mutru atsojuao aziviliwe bila uãdilifu uraĩa wahe, wala aziviliwe haki ya ugaudza uraĩa wahe.

Kanuni ya kumi na sita

Ulawo mwaha wa ubalighi, mutrubaba na mutrumama, wana haki ya ulolana na utsenga udjama ; na zinu, bila muzivilio utsokao wotsi wa shi kabila, na wa uraĩa au wa idini. Na wawo, haki zawo sawa uvhandre wa indrola, wakati wa indrola, na wakati indrola ifao.

Indrola kaitsojua yafungiha bila mukuƚalishio wa kusudi wa bibi na ƚwana harusi.

Udjama uwo khulika wa shi binadamu esa muhimu wa umudjitamaã, na uwo una haki uhifadhwiwe na udjamaã tsena na iDaula.

Kanuni ya kumi na saba

Kula mutru, ahika weke au ahika na udjamaã, ana haki ya ukana yahe miliki.

Kavhusi mutru atsojuao, bila haki, aziviliwe imiliki yahe.

Kanuni ya kumi na nane

Kula mutru ana haki ya ukana unafasi wa ufikiri, wa ukana hisi, na wa dini; na ihaki inu isutsongesa unafasi wa ubuzudza dini au iitikadi, vhwamoja na unafasi wa uvenua dini yahe au iitikadi yahe ahika weke au ha djamaã, ahika trengweni au sirini, na zinu, ha musomo, na swala, na ibada, na mukamilishio wa zimila.

Kanuni ya kumi na shendra

Kula mwanadamu ana haki ya ukana nafasi ya utekeleza fikira, na utamuka izo atsahao arongoe, iyo de itsongao mutru akane haki asumarusiwe ha sibabu ya mafikira yahe, na haki ya uzunguha, ya upara, na ya utrangaza mahabari na mafikira, ha namuna yotsi ya ulagua, bila utunduzi wa mipaka.

Kanuni ya shirini

Kula mutru ana haki ya ukana nafasi ya mungulidzano ha utrulivu na ya mupangio wa shama ya amani.

Kavhusi mutru atsojuao alazimishiwe ake mwana wa shama itsokao yotsi.

Kanuni ya shirini na moja

Kula mutru ana haki ya urenga fuvu hari mwendreseo wa zitrongo za trengweni za itsi nahika ha iwaye yahe au ha ndzia ya mawakala watsahulwa ha unafasi.

Kula mutru ana haki ya waye ungia, ha masharutwi ya usawa, hari mwa zihazi za sirikali ya itsi yahe.

Inia ya wanatsi de umusingi wa iezi ya isirikali ; inia inu ilazimu itekelezewe hari mwa mitsahulio ya yalazimu ike hari mwa muda mahususu, ha usawa, udjimulifu wa wakazi wa balighi, na iyo, ha wa siri au ha udunga maendeleo sawa na zinu zadhukurulwa zitsositehio unafasi wa mutsahulio.

Kanuni ya shirini na mbili

Kula mutru ana haki, ha ivho alio moni imudjitamaã, ya upara hifadhwi yahusu unono wahe; musingi wayo de upara mufurahishio wa zihaki za akiba, za shi udjama, na za shi utamaduni zikao za muhimu na ihishima yahe, na maendeleo mbeli unafasi ya inafusi yahe, na zinu ha tasababu ya ya shi tsi, na ya mushirikiano ya shi ulemengu, ulawana na mupangio wa kula tsi, na zirasulumali zazo.

Kanuni ya shirini na traru

Kula mutru ana haki ya ufanya hazi, na mutsahulio ha unafasi ya ihazi yahe, ha mashaurtwi shi uadilifu na ya shi mufurahishio ya hazi, na haki wajau ya muhafadhwio kinyume na mukao-fure.

Watru piya wana haki ya upara mushahara sawa ha hazi sawa, bila ufanya tafauti itsokao yotsi.

Kula mutru afanyao hazi ana haki ya upara mushahara ya shi uadilifu na ya shi itsomuruhusuo waye na udjama wahe wakane itsololanao na ihishima ya shi ubinadamu na utsotsimidziwao, neka ya muhimu, na kwakula ndzia ya hifadhwi ya shi udjama.

Kula mutru ana haki ya upanga vhwamoja wanyahe zama za madailiano, na haki ya

mwanashama hari mwa zama za madailiano ha udafuĩ zitanafu zahe.

Kanuni ya shirini na nne

Kula mutru ana haki ya uvumuzi na ya malangadzo, hususwani haki ya mupaka wasitahiki wapatana nyakati za hazi, na haki ya uvumuzi wa muda ulivishihao.

Kanuni ya shirini na tsano

Kula mutru ana haki ya uēshi ha daradja kiasi ya ukingia unono wahe, masterehi yahe, na ukingia za udjama wahe, hususwani yapatana na mupindrio, makazi, dzihiro la shi unono, na yapatana na ziidara muhimu za shi udjama; tsena kula mutru haki apare usalama neka a hari mwa ubure, uwaḑe, ushirewe, ufiliwa na mutrumme au mutrumshe, au hari mwa mikabala yangina ikao amba avungushiwa na zombo za uēshi ulawana na trongo zikao amba kazalekeana na uvhendza yahe.

Djumba la mudzalisio (la udzazi) na la unatsa wana haki wapare musada na mushangirio mahususu. Wanatsa piya, ra wana halali ata wa zina, wana haki ya upara muhafadhwio sawa-sawa wa shi udjama.

Kanuni ya shirini na sita

Kula mutru ana haki hari mwa msomo. Na msomo unu ulazimu uke bure, ha ushashi iyo yapatana na musomo wa mwandro na musomo musingi. Na musomo wa mwandro uwo farudhwi. Misomo ya fani na muhono wa hazi ilazimu ieneye; na mudungio misomo ya uju ulazimu ubulwe ha watru piya ha usawa kabisa ulawana na iyo yawasitahiki.

Msomo ulazimu ukusudie mukayo-fetre kabisa wa utru wa ubinadamu, ukusudie wajau mutrilio-nguvu wa masitaha ya zihaki za Mwanadamu (haki-l-adami) na ya zinafasi musingi. Na musomo unu ulazimu uke na uelevu, na muswamaha, na uwandzani baina ya matwaifa yotsi, na zikao zotsi za kabila au za dini, vhwamoja na mwendreleo mbeli wa zitrendrwa za Uvhumoja wa Matwaifa ha musingio wa amani.

Wadzade wana haki watsahue namuna ya malezi ya uvha wana wawo, ha ukidza mbeli zizo zilio muhimu.

Kanuni ya shirini na saba

Kula mutru ana haki arenge fuvu ha unafasi hari maesha ya shi utamaduni ya udjamaã, arenge bastwi ziswanaã, arenge fuvu hari mwa maendreleo ya shi sayãsi, na zindjema zitsolawanao na wizo.

Kula mutru ana haki ya uhafadhwi zifaida za shi na za zombo zitsolawanao na mavuna yatsokao nahika ya shi sayãsi, au ya shi adabi, au tsena ya shi fani yalio amba waye de mutrungi.

Kanuni ya shirini na nane

Kula mutru ana haki ya ufanya namna ata vhubuhe maendreleo yatsotawalao, hari mwa uvhandre wa udjama, na uvhandre wa shi ulemengu, ile zihaki zinafasi zavumbulwa hari mwa Mutekelezeo unu zishindre zipare bandza.

Kanuni ya shirini na shendra

Mwanadamu ana ziwadjibu mbeli na ikao amba mwendreleo mbeli wa uutru wahe tu,

ha unafasi, tsena yatsimu, isumukinishiha.

Ha umurumilio wa zihaki zahe, na ha bastwi wa zinafasi zahe, kula mutru kalazimishiwa nahika tsi de mipaka zahetsiwa na isharia tu ha muhakinishio wa muekeleo na mastaha ya zihaki zinafasi za mutru, na ha utsaha mufurahishio ha haki mataradjio ya shi akili, na ya shi trengwe, na masterehi djumla hari mwa imudjitamaa ya shi unafasia.

Zihaki zinu na zinafasi zinu, ala-kulli-hali, zarumishiha kinyume na zimakswada na zisharutwi za Uvhumoja wa Matwaifa.

Kanuni ya

Kavhusi ata tartibu moja ya Mutekelezeo unu ifasiriwe uvandre wa Daula, shikao, au mauri idzitria hari mwa haki itsokao yotsi ya udzivha hazi au ya ufanya shitendrwa ikao amba yayo de ukomoa zihaki na zinafasi zadhukurulwa moni vhanu.